

FRIVILLIGRÖRELSEN 1941

Av direktör NILS PALME, Stockholm

»FINLANDS sak är vår» var den förpliktande paroll, utgången från Finlandskommittén i december 1939, i vars tecken ej endast Frivilligrörelsen, men även all annan svensk hjälpverksamhet för Finland under vinterkriget 1939—40 sattes in. I det tecknet enrolerades så småningom 8,260 man i Svenska Frivilligkåren och vid fredsslutet den 13 mars 1940 förelågo ansökningar från ytterligare omkring 3,400 man.¹ Att den väl planerade och organiserade Svenska Frivilligkåren icke kom att militärt göra avsedd insats berodde på de förhållanden, vilka tvingade Finland till våldsfreden i Moskva, en fred, vars hårda villkor gävo starkt genljud bland allt Sveriges folk.

Trogen samma paroll kunde Sverige under tiden från fredsslutet till midsommartiden 1941 fortsätta en betydelsefull verksamhet till hjälp för det hårt prövade finska folket. Det under vinterkriget uppvaknade levande intresset för Finland fanns alltså inom alla folklager.

När efter utbrottet av kriget mellan Tyskland och Ryssland söndagen den 22 juni 1941 ryssarna återupptogo striden mot Finland, stod däremot Sveriges folk mera splittrat inför detta Finlands andra försvarskrig. De storpolitiska konsekvenserna av det faktum, att Finland, i vad avser kriget mot Ryssland, blivit förbundet med Tyskland, verkade söndrande på den förut eniga inställningen från svensk sida till det gamla broderlandet. Det faller utom ramen för denna korta skildring att söka närmare analysera de olika skiftningarna inom svensk opinion vid denna tidpunkt, men det torde kunna konstateras, hurusom förståelsen för Finlands läge och för betydelsen för Sverige av den finska försvarskampen sedan dess vunnit allt större utbredning inom alla läger i Sverige. Vid 1942 års ingång står svenska folket åter relativt samlat i sin vilja att bringa Finland och enkannerligen dess hungrande barn all den hjälp, som är möjlig.

¹ Se Stig Jägerskiölds uppsats Den svenska frivilligrörelsen, 1940, häfte 3.

Samtidigt med denna våg av humanitär hjälpvilja mot Finland har även den sedan krigsutbrottet bedrivna Frivilligrörelsen kunnat inregistrera större förståelse i allt vidare kretsar. Liksom vid utbrottet av vinterkriget strömmade omedelbart efter det andra ryska anfallet på Finland svenska medborgare till Finlands Beskickning i Stockholm för att anmäla sig såsom frivilliga i Finlands krigsmakt. Redan några dagar efter krigsutbrottet öppnades en särskild Frivilligbyrå vid Beskickningen, till vilken de frivilliga hänvisades och som omhändertog alla med ansökningsblanketternas distribuering och behandling, de frivilligas utsändande till Finland o. s. v. förenade uppgifter. Då det ur olika synpunkter ansågs önskvärt, att den sålunda bedrivna rörelsen erhöle en svensk bakgrund, bildades den 10 juli 1941 »Finlandskommittén av år 1941» med direktör Gustaf Söderlund såsom ordförande och ett av honom samt kanslirådet Augustin Ehrensvärd, bankdirektören Eugène von Stedingk och direktören Nils Palme sammansatt arbetsutskott. Den sistnämnde blev därjämte förståndare för Frivilligbyrån. Någon reklam av det slag, som bedrivits i samband med rekryteringen till Svenska Frivilligkåren, har Frivilligbyrån ej kunnat ordna. Det fåtal annonser, som införts i dagspressen, avsågo endast att meddela intresserade, var upplysningar och blanketter kunde erhållas.

Den nya Finlandskommitténs första uppgift blev att undersöka de ekonomiska betingelserna för en svensk frivilligrörelse samt särskilt möjligheten att garantera de frivilliga lönetillskott utöver dem i deras egenskap av finska krigsmän tillkommande förmåner. I samarbete med den nya kommittén ställde den nämnd, som omhänderhade den gamla Finlandskommitténs avveckling, erforderliga medel till förfogande för med Frivilligrörelsens administration förenade kostnader, liksom för de frivilligas resor från hemorten till Finland. Likaledes ställdes medel till förfogande för de lönetillskott, som skulle tillkomma officerare och underofficerare. Vad frivilligt manskap beträffar, åtog sig det sedan vinterkriget bestående Centrala Rusthållet att till denna kategori utbetala erforderligt lönetillskott för en tid av omkring 3 månader. Efter den 1 november 1941 bekostas även dessa lönetillskott av från den gamla Finlandskommittén till förfogande ställda medel.

Då vid krigsutbrottet de första ansökningarna till frivillig krigstjänst i Finland inkommo till Finlands Beskickning, beslöt den finska överbefälhavaren medgiva antagande av alla katego-

rier frivilliga, vilka skulle insättas i svenskspråkiga förband i finska armén. Sedan anmälningarna emellertid snart fått allt större omfattning, beslöt fältmarskalk Mannerheim, att de rikssvenska frivilliga skulle sammanhållas i ett infanteriförband, varigenom anmälningar i princip endast kunde ifrågakomma från för ren fronttjänst i sådant förband utbildad och lämplig personal. Därmed blev en mycket betydande gallring nödvändig och alla ej infanteri- eller kavalleriutbildade sökande liksom alla mindre väl utbildade eller äldre, vilka endast kunnat fullgöra uppgifter bakom fronten, måste avvisas. Då det ansträngda befälsläget inom svenska armén omöjliggjorde beviljande av avsked för mer än en liten del av den fast anställda personal i alla grader, som sökte till Finland, är det lättförklarligt, att av över 6,000 ansökningar endast omkring en tredjedel kunde bifallas. Antalet per årsskiftet till Finland utsända frivilliga, inberäknat ett mindre antal i Finland bosatta rikssvenskar, uppgick till 1,057 man, av vilka emellertid en del redan erhållit avsked ur finsk krigstjänst på grund av sjukdom eller personliga angelägenheter av stor vikt. Det bör framhållas, att omkring en tredjedel av de frivilliga tillhörde Svenska frivilligkåren under vinterkriget.

Huvuddelen av de till Finland utsända frivilliga ingingo i den bataljon, som successivt uppbyggdes vid Hangöfronten. Bataljonen, som erhöll benämningen Svenska Frivilligbataljonen, omfattade, då den var som störst, ej fullt 700 man och stod under befäl av den svenske överstelöjtnanten Hans Berggren. Med hänsyn till att truppen snarast borde bliva stridsduglig, ansågs det lämpligast, att framsända pluton efter pluton och utbilda dem vid fronten med de för svensk trupp obekanta vapnen. Härigenom erhöles även hos truppen den för dess fortsatta verksamhet så nödvändiga vanan vid den fientliga artillerielden. Vid fronten underställdes dessa frivilliga förband IR 55, i vilket sedermera hela bataljonen kom att ingå. Redan i slutet av juli månad voro två kompanier (löjtnant Liljedahl och kapten Murray) organiserade och något senare även kulsprutekompaniet (kapten Bråkenhielm). Utbildningen stördes dock mycket av arbetet att släcka de ständiga skogseldar, som från ryska flygplan kastade brandbomber eller den ryska artillerielden åstadkommo. När något senare även ett tredje kompani (kapten Grafström) började taga form och en reducerad bataljonsstab bildades, kunde bataljonen tilldelas ett avsnitt av fronten på Hangöudden och avlöste därvid en bataljon av IR 55 vid försvaret av området vid Lappvik. Av-

ståndet från de ryska ställningarna varierade mellan 60 och 200 meter. Ständigt utsatt för intensiv artilleri- och granatkastareld samt för den välriktade elden från skickliga prickskyttar kunde bataljonen här med undantag för några kortare viloperioder ända till Hangös fall fullgöra sina försvarsuppgifter. Egna patrullföretag avlöste varandra och vid flera tillfällen lyckades djärva patrulledare tränga igenom de ryska hindren och spränga delar av den fientliga försvarslinjen. Det var en ständig och livlig aktivitet, som icke kunde ske utan förluster i stupade och sårade. I den mån nätterna blevo längre och mörkare och höstregnen satte in, blev tjänsten allt mera påfrestande. Vaksamheten måste skärpas och posternas antal ökas. Samtidigt intensifierades elden från rysk sida, varvid särskilt grovt artilleri kom till användning. Småningom tydde dock tecken på att ryssarna började utrymma sina ställningar, varför patrullverksamheten från bataljonens sida ökades.

Ehuru bataljonen dragits ur sina ställningar för vila några dagar, innan ryssarna slutligen evakuerade Hangö, ansågs bataljonen, som på ett viktigt avsnitt under huvuddelen av belägringen fyllt sin uppgift, böra få deltaga i den slutliga framryckningen mot Hangö. Ett kompani (Grafström) insattes i detta syfte och lyckades efter en snabb och skicklig marsch genom det minspäckade området först av alla finska förband intränga i Hangö och hissa Finlands flagga som tecken på stadens återerövring.

Sedan därmed den uppgift som överbefälhavaren tilldelat bataljonen — Hangös återerövring — blivit löst, beslöt fältmarskalk Mannerheim, att Svenska Frivilligbataljonen skulle få hemresa och alla, som så önskade, erhålla avsked ur finsk krigstjänst. De frivilliga, som ville fortsätta striden på finsk sida, skulle däremot få återvända. Enligt efter bataljonens hemkomst föreliggande uppgifter torde en fjärdedel av de hemkomna frivilliga återvända till Finland.

Medan huvuddelen av de frivilliga sålunda genom tjänst i Svenska Frivilligbataljonen fyllt sitt åtagande om frivillig krigstjänst i Finland, tjänstgöra fortfarande frivilliga i olika befattningar på östfronten. Detta gäller sådana frivilliga, som utreste omedelbart efter krigsutbrottet och kvarstannat vid de förband, som de ursprungligen tilldelats. Inom olika staber och svensk-talande förband tjänstgöra därjämte ett ej oväsentligt antal officerare av olika grader.

Av de frivilliga ha sammanlagt 32 stupat; antalet sårade är

omkring 70, av vilka dock endast ett fåtal synas få allvarligt men för framtiden.

En särskild och av vederbörande finska myndigheter högt skattad frivillig insats, som Frivilligbyrån på finsk begäran förmedlat, utgöra de verkstadsgrupper, som organiserats och utsänts. Fem motorverkstadsgrupper och en grupp stridsvagnsmekanici, var och en bestående av en verkmästare och 15—25 fullgoda montörer, fylla viktiga uppgifter för reparationstjänsten på olika platser bakom fronten.

Frivilligbyrån har omhänderhaft anskaffning av viss materiel och proviant för Svenska frivilligbataljonen ävensom förmedlat en betydande mängd paket till de frivilliga. Paketerna ha kommit såväl från anhöriga som från andra personer och sammanslutningar av skilda slag.

Den av Finlandskommittén av år 1941 genom Frivilligbyrån för Finland bedrivna verksamheten fortsätter allttjämt. Det skärpta läget i avseende å kriget i öster har medfört en livligare tillslutning av frivilliga än under höstmånaderna. Huvuddelen av nu utsända frivilliga avses hållas samman i under rikssvenskt befäl stående förband, vars storlek anmälningssfrekvensen får avgöra. I varje fall kommer inom kort ett fältstarkt kompani rikssvenska frivilliga att fylla en uppgift vid finska östfronten.

Liksom vapenbröderna från Svenska Frivilligkåren i vinterkriget och med samma ideal som övriga från svensk sida gjorda insatser för Finland, vilja de svenska frivilliga i Finlands pågående försvarskrig stärka de urgamla banden mellan Sverige och Finland genom sina personliga insatser för skyddet av Nordens frihet.